

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

*«Της Αποκριάς η τρέλλα
όλους να μας συνεπάρει...»*

Γεώργιος Γ. Μολφέτας

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ

(Απόσπασμα από το υπό έκδοση έργο
«Το Καρναβάλι στην ποίηση του σατιρικού ποιητή Γεώργιου Γ. Μολφέτα» της Ευρώπης Μοσχονά - Μαραγκάκη)

Η λέξη προέρχεται από το ιταλικό Carnevale (λατινικά *carnem levare* ή *carnem is levamen*). Στον πληθυντικό η λέξη, Καρναβάλια, σημαίνει το σύνολο των εορτών της περιόδου του Τριωδίου, οι οποίες συνδέονται με τον κύκλο των εποχών του έτους. Οι άνθρωποι μετά τα Θεοφάνεια και μέχρι την Καθαρή Δευτέρα πανηγύριζαν για το φως, το οποίο ξαναγεννιέται, για το τέλος του Χειμώνα και τον ερχομό της Άνοιξης.

Ο πανηγυρισμός, με πολλά στοιχεία Διονυσιακά, γινόταν με τρόπο θορυβώδη. Οι μεταμφιέσεις, οι μάσκες, ο Καρνάβαλος που περιφέρεται στους δρόμους εποχούμενος με την συνοδεία σατύρων και οπαδών μασκαρεμένων με διάφορους τρόπους και με ποικίλα μέσα, όπως με δέρματα ζώων, λινάτσες, κουδούνια κ.ά., οι εύθυμες εκδηλώσεις, τα ευτράπελα δρώμενα, η σάτιρα και οι χοροί είναι στοιχεία του Καρναβαλιού στη διάρκεια του οποίου παρατηρείται κάποια χαρούμενη διάθεση, ηθική ελευθερία ή χαλάρωση και προσωρινή αναστολή των κανόνων της κοσμιότητας... Και πάλι όλα αυτά αίρονται και ανατρέπονται με το πέρασμα στην περίοδο της Σαρακοστής, με πρώτη μέρα την Καθαρή Δευτέρα.

Η Αποκριά με το Καρναβάλι, καθώς και όλες οι εκδηλώσεις κοινωνικού, εορταστικού, θρησκευτικού χαρακτήρα είναι άριστα μοιρασμένες στη διάρκεια του έτους και σοφά μελετημένες. Έτσι το πρώτο ή το δεύτερο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου, όπως λέει το εορτολόγιο της Εκκλησίας, αρχίζει το Τριώδιο, που παίρνει το όνομά του από τους κατανυκτικούς κανόνες της Εκκλησίας, οι οποίοι προχωρούν κάποτε με τρεις ωδές και όχι με δύο. Η έναρξή του εξαρτάται από το Πάσχα, που είναι κινητή γιορτή.

Το Τριώδιο έχει τέσσερις Κυριακές, και τρεις ενδιάμεσες εβδομάδες.

Η πρώτη Κυριακή του Τριωδίου (κινητή) είναι του Τελώνου και Φαρισαίου. Λέγεται προσφονούσιμη γιατί προεξαγγέλλει την Αποκριάτικη περίοδο. Την εβδομάδα που την ακολουθεί, γίνονται προετοιμασίες για μασκαρέματα και για την εξασφάλιση του κρέατος.

Η δεύτερη Κυριακή του Τριωδίου είναι η του Ασώτου. Η εβδομάδα που την ακολουθεί έχει γνώρισμα την κρεατοφαγία με κορύφωση την Τσικνοπέμπτη, που παλιά, επειδή αυτή την ημέρα έσφαζαν το γουρούνι, λεγόταν «Σφαγαριά».

Η τρίτη Κυριακή του Τριωδίου είναι η των Απόκρεω. Την εβδομάδα που την ακολουθεί γίνεται κατανάλωση γαλακτοκομικών κυρίως προϊόντων όπως τα ριζόγαλα, το γάλα, τα τυριά κ.λ.π.

Η τέταρτη Κυριακή του Τριωδίου είναι της Τυρινής. Το απομεσήμερο της ημέρας αυτής πραγματοποιείται πάγκοινο γλέντι στις πόλεις με παρελάσεις του Καρνάβαλου και ποικίλα δρώμενα. Στα χοροστάσια στήνονται τρανοί χοροί με τραγούδια και μουσικές από φημισμένους οργανοπαίχτες...

Καρναβάλι

«... Χορού και γέλωτος βοή
Τον κόσμο ξεκουφαίνει
Είναι της νιότης η ζωή
Που βιαστικά διαβαίνει...
Αχ πώς διαβαίνει βιαστική
Της νιότης η κραιπάλη.
Τι ειρωνεία δηκτική
Κι αυτό το καρναβάλι!»

Ζιζάνιον, Φύλλο 519, 31.1.1909, σελ.3γ

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΕΣ

Στα αποκριάτικα έθιμα και χορούς της Κεφαλονιάς αναφέρεται μεταξύ άλλων το εξαιρετο βιβλίο της κ. Βαρβάρας Κοσμάτου, βιβλιοκριτική του οποίου ακολουθεί από την κ. Διονυσία Κουμαριώτου.

«Χορός : Η αντανάκλαση του πολιτισμού μας στον καθρέφτη»

Με αφορμή το βιβλίο της Βαρβάρας Ν. Κοσμάτου *Χορός και κοινοτικές σχέσεις στα Φαρακλάτα Κεφαλονιάς την περίοδο 1950 - 1960*, που εκδόθηκε στην Αθήνα από την Ελληνική Παιδεία, το 2021.

Λέει ο Ζορμπάς, στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Καζαντζάκη, ότι λέμε με τον χορό ό, τι δεν μπορούμε να πούμε με τα λόγια. Η Βαρβάρα Ν. Κοσμάτου, στο βιβλίο της *Χορός και κοινοτικές σχέσεις στα Φαρακλάτα Κεφαλονιάς την περίοδο 1950- 1960*, μας δείχνει τους Φαρακλάδες να χορεύουν και εκείνη, με επιστημονική εγκυρότητα, με ερευνητική διαίσθηση, με ευσυνειδησία και αρτιότητα λόγου, εξηγεί: Τι είναι χορός και πώς αυτός αζεδιάλυτα συμπλέκεται με τη ζωή της κοινότητας, με τη μοίρα της και την ιστορία της στο χρόνο. Παράλληλα, εξερευνά πώς μέσα απ' τον χορό εκφράζει ο χορευτής την προσωπική του ιστορία και τα δικά του αισθήματα, που πάλι αντανακλούν και επιστρέφουν σε κύκλο στη ζωή της κοινότητας. Όπως γίνεται φανερό, λοιπόν, εισερχόμαστε στις περιοχές της Λαογραφίας και της Ανθρωπολογίας, επιστήμες στις οποίες η συγγραφέας έχει εντυφώσει, καθώς είναι διδάκτορας Λαογραφίας- Ανθρωπολογίας Χορού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου.

Όμως, το συγκεκριμένο βιβλίο δεν προσφέρει μόνο πληροφοριακό υλικό. Διαπνέεται από την αρχή του ως το τέλος του από την αγάπη της δημιουργού για το αντικείμενό της, από τον ενθουσιασμό, την εντιμότητα και την αφοσίωση στην έρευνά της. Αυτό το κάνει ιδιαίτερα ελκυστικό και ευανάγνωστο. Επιπλέον, δεν αφορά μόνο τα Φαρακλάτα. Τα λαογραφικά στοιχεία και οι πρακτικές είναι λίγο πολύ κοινές σε όλη την Κεφαλονιά. Το ότι επικεντρώνει η συγγραφέας την έρευνά της σε αυτό το χωριό είναι μια ευτυχής συγκυρία για τον συγκεκριμένο τόπο, καθώς διασώζει μέσα από τις προφορικές καταγραφές και τις αρχειακές πηγές ένα σημαντικό κεφάλαιο της ιστορίας του. Άλλωστε, η Βαρβάρα Κοσμάτου, έγκυρη και έμπειρη μελετήτρια, συνδέει τον φαρακλάτικο χορό με την ευρύτερη ιστορία της Κεφαλονιάς και τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν στον τόπο τη συγκεκριμένη δεκαετία.

Ας σταθούμε, ενδεικτικά, λόγω της αρχής του Τριωδίου, στα χορευτικά δρώμενα της Αποκριάς και στον τρόπο που η συγγραφέας τα παρουσιάζει και τα αναλύει. Κατ' αρχήν, τονίζεται ότι στις Αποκριές οι χοροί που χορεύονταν στη θέση «Κολόνα» είχαν ενωτικό χαρακτήρα, όπως οι προφορικές μαρτυρίες και η έρευνα επιβεβαιώνει. «Ο χορός στην Κολόνα αποτελεί το σύμβολο της ενότητας, του κοινού παρελθόντος και μέλλοντος για την κοινότητα», γράφει. Έτσι, με κοινοτική ευθύνη και εντελώς δωρεάν συμμετείχαν στη μάσκα του χωριού, έξι καβαλιέροι με περικεφαλαίες και γιλέκα κεντημένα με πούλιες στο

χέρι, και έξι ντάμες, άντρες όλοι ντυμένοι με φουστάνια. Ντόπιοι βιολιτζήδες συνόδευαν τους χορούς των χωριανών «αφιλοκερδώς», γιατί, όπως λέει κάποιος από τους πληροφορητές της, «Είχε καρδιά ο κόσμος να χορέψει». Καθώς, όμως, περνούσαν τα χρόνια και ο σεισμός δημιούργησε καινούργιες ανάγκες, το γραμμόφωνο αντικατέστησε το παραδοσιακό αντιφωνικό τραγούδι και οι διοργανωτές αναγκάστηκαν να ορίσουν χρηματικό αντίτιμο για τη συμμετοχή. Δείγμα αυτών των τραγουδιών μαζί με άλλα αυτοσχέδια στιχάκια της Κεφαλονιάς, όλα καταγεγραμμένα στο χωριό Φαρακλάτα, περιλαμβάνονται στο CD που συνοδεύει το βιβλίο. Το περιεχόμενό του, δε, αποτελεί μέρος του οπτικοακουστικού υλικού, που συγκέντρωσε η συγγραφέας και επιμελήθηκε το Τμήμα Τεχνολογίας Ήχου και Μουσικών Οργάνων του πρώην Τ.Ε.Ι. Ιονίων Νήσων, υπό την καθοδήγηση του αείμνηστου Καθηγητή, Νικολάου Γ. Μπούκα.

Το βιβλίο είναι κεφαλονίτικη «υπόθεση», λοιπόν. Κι αν η μετανεωτερική εποχή μας, συνυφασμένη με τον φόβο και τη διακινδύνευση, είναι εξόχως αντιπονητική και «αντιχορευτική», ο Καζαντζάκης, στο *Αναφορά στον Γκρέκο*, προτείνει λύση: «Αν μπορείς κοίταξε τον φόβο κατάματα και ο φόβος θα φοβηθεί και θα φύγει». Και πάλι, απ' τον Ζορμπά του:

«-Τι σ' έπιασε κι άρχισες το χορό;

-Τι ήθελες να κάμω, αφεντικό; Πλαντούσα από την πολλή χαρά μου · έπρεπε να ξεσκάσω. Και πώς μπορεί να ξεσκάσει ένας άνθρωπος; Με τα λόγια; Πφφ! [...]

Διονυσία Γ. Κουμαριώτου

τ. Σχ. Σύμβουλος/Συντονίστρια Φιλολόγων,
Συνέφορος Φιλολογικού Λ.Ε.Α.

